

Fra normalisering til empowerment. Sosialarbeiderens rolle

Paper til:

FORSA 2006. Sjätte nordiska symposiet

Socialt arbete i informationseran – polariseringar och nya paradigmer i kunskapsproduktionen.

Helsingfors, Finland, 9.- 11. februar 2006.

Anders Midtsundstad (til høyre i bildet)

Koordinator, Sentrum- og Lund helsetjeneste,

Kristiansand kommune.

anders.midtsundstad@kristiansand.kommune.no

Rune Øyen (til venstre i bildet)

Kurator, Barneverntjenesten, Kristiansand

kommune.

rune.oyen@kristiansand.kommune.no

Vårt paper tar utgangspunkt i et kontinuerlig utviklingsarbeid over flere år knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand (FmB) hvor målsetningen har vært å virkeliggjøre idealer i den overordnede målsetningen i norsk sosialpolitikk ”full deltakelse og likestilling” til realiteter for barn, ungdom og voksne med ulike bistandsbehov som ønsker å delta i fritidsaktiviteter. I Norge er bruk av støttekontakt lovhjemlet etter lov om sosiale tjenester og lov om barneverntjenester som et virkemiddel for å gi mennesker med ulike bistandsbehov en meningsfull fritid. Tradisjonelt har dette tiltaket blitt bruk gjennom at kommunene engasjerer enkeltpersoner som skal bidra til at mennesker med behov for hjelp, støtte og kontakt får en trygg og meningsfull fritid.

Idealene er klart definert, men ingen synes å ha fortalt praksisfeltet hvordan disse målsetningene kan bli til realiteter for funksjonshemmede og andre med bistandsbehov på fritidsarenaen. Dette innebærer at vi underveis i vårt arbeid har hatt flere spørsmål enn svar. Et sentralt spørsmål som danner bakgrunnsteppe for dette paper er hvem som kan inkludere i tråd med den overnevnte sosialpolitiske målsetning ”full deltakelse og likestilling” som har blitt omtalt i offentlige dokumenter i Norge de siste 25 årene.

Vår innsikt i inkluderingsprosesser førte til et skifte i metodens teoretiske fundament fra VSR til empowerment som gir retning for hvordan vi som sosialarbeidere kan møte barn, ungdom og voksne som søker vår oppmerksomhet når deltakelse i ulike fritidsorganisasjoner er et ønske (Midtsundstad 2005). Vi søker her å synliggjøre kort vår refleksjon knyttet til valget

mellom disse teoretiske tilnæringsmåtene. Vårt fokus er her knyttet til hvordan disse perspektivene påvirker vår rolle som sosialarbeidere.

Fra normalisering til empowerment.

Inspirert av den skandinaviske normaliseringstradisjonen ønsket Wolfenberger å finne frem til et uttrykk som bedre kunne formidle og gi forståelse for innholdet i rolleoppfatninger som stod sentralt i hans arbeid. Han ønsket å utvikle en systematisk teori som kunne være gyldig overfor alle grupper i samfunnet som utsettes for lav samfunnsmessig verdsetting, og introduserte begrepet som i Norge er oversatt til verdsetting av sosial rolle (VSR) som erstatning for normalisering.

Nirje som var den første som ga en systematisk fremstilling av normalisering som begrep og prinsipp hadde aldri noen intensjon om å bygge en omfattende teori rundt normaliseringsbegrepet slik Wolfenberger gjorde gjennom sin teori. Nirje la vekt på enkeltmenneske sin rett til normale levekår og tjenester som muliggjør deltakelse i samfunnet. For Nirje handler dette om det enkelte menneske sin rett til å bestemme over eget liv, og han var opptatt av at normaliseringsprosessen kunne gi enkeltmennesker økt selvstendighet og føre til økt sosial integrasjon. Han tok tidlig avstand fra Wolfenberger`s fokus knyttet til det som kan beskrives som personlig normalisering etter standarder og verdier valgt av andre (Nirje 2003). Wolfenberger og Nirje står for ulike forståelser knyttet til sosial integrasjon. Wolfenberger tar til orde for at flest mulig bør integreres mest mulig med verdsatte personer i det verdsatte livet i samfunnet, mens Nirje har et mer pragmatisk forhold til dette. For Nirje handler det om retten til vanlige erfaringer og muligheter, men også retten til å velge annerledeshet.

Wolfenberger plasserer seg inn i en kulturkritisk tradisjon. Han har liten tillit til tjenesteapparatet og profesjonene. Wolfenberger ser i denne sammenheng faren for at omsorgsstaten vil gjøre de fleste ufrie og umyndige. Denne grunnleggende mistilliten mot det offentlige tjenesteapparatet synliggjøres også i hans skepsis til at det offentlige kan evne å arbeide i tråd med intensjonene i VSR som en teori. Her er derfor et klart skille mellom den amerikanske forståelsen av normalisering som Wolfenberger selv har vært med å utvikle og den skandinaviske forståelsen som Nirje er en representant for. Nirje legger vekt på at ansatte i tjenesteapparatet gjennom å gi av sin kunnskap kan gi rom for muligheter som sikrer sosiale ferdigheter som står sentralt i samhandling mellom mennesker.

En samfunnsutvikling med økende tendens til å dyrke materielle verdier som livets fremste mening gir etter Wolfenberger`s mening dårlige vilkår for at grupper som har en lavt verdsatt posisjon skal få mulighetene for å få til positive endringer (Wolfenberger 1999).

Wolfenberger tegner bilde av et samfunn som i økende grad ser på vanskeligstilte og lite verdsatte personer som bryssomme og utgiftsposter som ikke bidrar til den materielle økonomien. En konsekvens av denne pessimismen er at Wolfenberger har fått mindre tro på hva vi kan oppnå gjennom VSR.

Kristiansen er en av flere skandinaviske forskere som konkluderer med at normalisering som mål i den offisielle sosialpolitikken fikk større betydning som symbolsk slagord enn som praktisk veileder for handling (Kristiansen m.fl.1999). Normaliseringsteoriene har i liten grad og gjerne bare indirekte vært opptatt av hvilke konsekvenser normalisering vil ha for den profesjonelle hjelperrollen i hjelpenes daglige virksomhet. Konsekvensen av dette er at det i liten grad har blitt utviklet begreper og metoder for en praksis som styres av normaliseringsmålene.

Arbeidsmetoden FmB kan betegnes som en ”mulighetsmodell” hvor den enkelte gjennom veiledning og opplæring i en prosess gis hjelp til å inkludere seg selv (Midtsundstad og Øyen 2005). Inkludering handler kanskje i bunn og grunn om retten til å få bli med og det vi ikke ser i inkluderingsdebatten handler kanskje om at vi ikke er bevisst på at det bare er personen selv som kan gjennomføre sin egen inkludering. Andre kan bidra til å gjøre det mulig, men deltakeren må delta aktivt (Midtsundstad 2005). I 2003 skiftet med bakgrunn i denne refleksjonen metoden FmB sitt teoretiske ståsted til å bygge på empowerment.

Empowerment har gitt grunnlag for en ny tilnæringsmåte i sosialt arbeid som retter seg mot undertrykte og underprioriterte mennesker. Empowerment er en prosess hvor makt blir utviklet med det formål å gi individer eller grupper av mennesker økte ressurser, styrke deres selvbylde og gjenbygge evnen til å kunne handle på egne vegne i sin hverdag. Rett til både å ha kontroll over sine tjeneste- og hjelpetilbud og egen livssituasjon står her sentralt.

Empowerment som en forståelsesramme møter tilslutning fra ulike strømninger som ideologisk står i sterk kontrast til hverandre. På den ene siden finner vi mennesker med venstreradikale ideer om undertrykking av tjenestebrukere og marginaliserte grupper fordi det

kapitalistiske effektiviseringssamfunnet ikke har bruk for dem. På den andre siden finner vi mennesker med inspirasjon nettopp i en kapitalistisk markedsøkonomi som ser brukere som konsumenter hvor bl.a. valgfrihet vektlegges som et overordnet prinsipp (Askheim 2003). Empowerment er utviklet i samfunn som har en annen velferdsutvikling enn den skandinaviske hvor vi finner en sterk offentlig premissleverandør av velferd for alle befolkningsgrupper i samfunnet. Den norske velferdsstaten er rammen for vårt arbeid, og gir retning for det ideologiske ståsted vi setter empowerment inn i. Her ligger en anvendelig strategi overfor alle innbyggere som søker om bistand gjennom det kommunale tjenesteapparatet. En kan i denne sammenheng se empowerment som et grunnlag for å fremme engasjement og involvering innenfor det offentlige sitt tjenestetilbud i tråd med de sosialpolitiske målsetningene som er definert som rettigheter.

Empowerment kan med et slikt ideologisk perspektiv sies å bygge på et menneskesyn som vektlegger troen på og respekten for den enkelte samfunnsborger. Alle mennesker har samme verdi og et utviklingspotensial. Empowerment har som sitt primære mål at de profesjonelle med utgangspunkt i klare holdninger skal bli i stand til å etablere samarbeidsrelasjoner til enkeltpersoner som kan gjøre dem i stand til å ta makten over eget liv. Dette krever at brukere sammen med de profesjonelle kan delta aktivt for å finne sine muligheter og utviklingspotensialer. Dette forutsetter brukerinnflytelse. Alle mennesker har rett til å bli hørt, definere egen virkelighet og delta i beslutninger som påvirker ens liv eller lokalsamfunn.

Brukerinnflytelse.

I den internasjonale litteratur knyttet til empowerment er det konsensus om fem elementer. Før det kan defineres som empowerment må disse 5 elementene være tilstede:

1. Sosial aksjon.
Handlinger som er rettet mot å eliminere undertrykkelse. Målet er å skape maktfordeling på det sosialøkonomiske-, politiske- og strukturelle nivå.
2. Politisk årvåkenhet.
Gi brukere mest mulig innflytelse på eget liv og tilværelse innenfor de samfunnsmessige rammene som finnes og påvirke slik at disse rammene kan flyttes.
3. Makt til å beskrive egen virkelighet og makt til å handle.
Innretter seg slik at brukere får en naturlig mulighet til dette på ulike nivå. I

dette ligger også brukermedvirkning på hvilke tilbud og muligheter systemet kan stille til rådighet.

4. Kompetanse.

Alle mennsker skal behandles slik at vi kan medvirke til at de opplever seg som kompetente.

5. Adgang til makt.

Fokus på at mennesker som ikke har del i verdsatte ressurser oppnår større adgang til og kontroll av ressurser og kunnskap.

(Andersen m. fl. 2000, Breton 1994, Lee 1996,).

Rappaport fokuserer sterkt på at empowerment ikke er noe som kan gis (Rappaport 1985). En forståelse av at det bare er det enkelte individ som kan ”myndiggjøre” seg selv er i tråd med forståelsesgrunnlaget som legges til grunn for arbeidet knyttet til metoden FmB. Den profesjonelle sin rolle blir å legge til rette for en slik prosess og medvirke til å fjerne hindringer underveis. I denne sammenheng gir overnevnte 5 punkter en rettesnor for arbeidet hvor inkluderingsprosesser står i sentrum.

Empowerment kan beskrives som en prosess. Det finnes flere definisjoner av empowerment. Barbara Simon`s definisjon som bygger på empowerment tradisjonen i sosialt arbeid beskriver dette slik:

”Empowerment is a reflexive activity, a process capable of being initiated and sustained only by (those) who seek power or self-determination. Others can only aid and abet in the empowerment process” (Lee 1996:224).

Empowerment er en tilnæringsmåte som kan medvirke til en demokratiseringsprosess hvor engasjement og medvirkning fremmes.

Empowerment har også begrensninger som tilnæringsmåte i sosialt arbeid. En utfordring i denne sammenheng er at det sosialfaglige arbeid oftest skjer i kontakt mellom en bruker og en sosialarbeider. Den profesjonelle kan ofte føle seg alene i arbeidet, og opplever heller ikke å ha en reell makt til å gjennomføre endringer. Måten arbeidet er organisert og rammen av fullmakter har betydning for hvordan profesjonelle kan forfølge sine ideer. De ansatte får et eierforhold til problemer de møter i sitt arbeid, og ansvarliggjøres for de løsninger og

handlinger som setter ut i livet. Om dette skal kunne forventes av den enkelte medarbeider må de oppleve en støtte fra sin ledelse. Empowerment har ikke tro på at fordeling av makt, ressurser og innflytelse vil skje uten en kontinuerlig innsats. Om det skal arbeides etter empowerment er det derfor viktig også at det hos arbeidsgiver gis rom for at den enkelte saksbehandler kan arbeide i tråd med dette forståelsesgrunnlaget.

Kritikken av velferdsstaten og en samfunnsutvikling som i økende grad er opptatt av at den enkelte får økt ansvar for å skape sin egen identitet og dermed større frihet til å leve sitt liv i overensstemmelse med egne behov synes å ha gitt økt oppslutning rundt empowerment (Soldal 2003). I norske politiske dokumenter ser vi samme utvikling. I NOU 1998:18 "Der er bruk for alle" blir det presisert at makt over eget liv ikke kan sees på som en gave som vi kan gi til andre. I tråd med Rappaport sin forståelse må makt erobres av den enkelte selv for å kunne vedvare og brukes (Rappaport 1985)..

Begrepet empowerment har satt sitt preg på velferdspolitikken i Norge. Et økende fokus på rettigheter for funksjonshemmede tydeliggjøres bl.a. i innstillingen "Fra bruker til borger" (NOU 2001:22). Her foreslås strategier og virkemidler som er preget av empowerment som viser seg tydelig i sitt fokus på rettighets- og medborgerskapstenkingen.

Fokus på den enkeltes rett til selv å bestemme.

Metoden FmB ble utarbeidet i 1998 med inspirasjon fra normaliseringsteorier og det ble tatt direkte utgangspunkt i Wolfenberger sin rolleteori som knyttes til VSR (Midtsundstad 1998).

Vi er opptatt av hvordan mennesker med lite verdsatte sosiale roller i samfunnet, kunne få en mer verdsatt sosial rolle, på den ordinære fritidsarenaen.

Underveis har vår praksiserfaring knyttet til vårt utviklingsarbeid gitt oss en økt bevissthet og forståelse knyttet til brukermedvirkning. I denne sammenheng har vår interesse blitt knyttet til forståelsen

Metodens 7 trinn:

1. Uforpliktende informasjonsmøte om hva vi kan tilby.
2. Kartlegging av interesser, drømmer og ønsker.
3. Kartlegge aktuelle fritidsaktiviteters innhold.
4. Gjøre et valg av aktivitet.
5. Lage en plan for deltakelse i fritidsaktiviteten.
6. En person i aktiviteten får oppgaven som tilrettelegger/ kontaktperson.
7. Tiltaket evalueres jevnlig

av hvem som kan inkludere. Vi har tatt avstand fra Wolfenberger`s kritiske holdning til at den enkelte alltid skal ha det avgjørende ordet når det gjelder å bestemme hvilke løsninger som er best for seg selv. Denne erkjennelsen synes også å være i tråd med den sosialpolitiske målsetningen i Norge om ”full likestilling og deltakelse” som FmB søker å realisere for barn, ungdom og voksne som har et bistandsbehov og som ønsker å delta på den ordinære fritidsarenaen.

FmB har søkt inspirasjon i den retningen av empowerment som legger vekt på en sterk offentlig satsning. Vi har derimot holdt fast ved Wolfenberger`s rolleteori. Sentralt i denne sammenheng er betydningen av at lavt verdsatte trenger verdsatte mennesker til å bistå seg som støttespillere når målsetningen er at den enkelte skal søke medlemskap i en ønsket organisasjon.

Hva innebærer endring i teoriperspektivet for praktikerne i praksis?

I empowerment legges det til grunn et mer positivt syn på sosialarbeiderens rolle enn det Wolfenberger beskriver med tilknytning til sin VSR teori. Brukeren får også en tydeligere rolle som sentrum for den ønskede aktivitet hvor den profesjonelle skal ha fokus på ressursene til brukere fremfor deres mangler.

Saksbehandlere som arbeider etter metoden FmB må kunne arbeide i en prosess hvor produktet skapes, utvikles og endres av brukere. Vi kan ikke inkludere noen, men kan gi den enkelte støtte og oppfølging underveis som en partner. Dette har gjort det nødvendig for oss å søke innsikt i elementene tillit, mestring og selvoppfatning som synes å være sentrale i inkluderingsprosessene slik vi møter dem i arbeidet knyttet til FmB. Saksbehandler har behov for en rekke redskaper. For å kvalitets sikre arbeidet vektlegger vi at saksbehandlere arbeider i tråd med retningslinjer som beskrives i følgende punkter:

1. Klargjøre intensjonene med metoden og stiller sin kompetanse til disposisjon.
2. Skape klare og tydelige mål som brukere kan evaluere og kvalitetsutvikle underveis.
3. Gi brukeren valgmuligheter under hele prosessen.
4. Ikke utføre arbeid en ikke kan stå ved, ved å henvise til andre eller legge ansvaret utenfor

seg selv (for eksempel ledelse, organisasjon og lovgivning).

Punktene kan beskrives som avgjørende i empowerment hvor den profesjonelle må arbeide sammen med deltakeren i et forpliktende samarbeid.

Konsekvenser for sosialarbeideren i praksis – en saksbehandlers erfaringer.

Som prosjektmedarbeider og ansatt i barneverntjenesten så jeg tidlig at metoden Fritid med Bistand forutsatte at jeg endret min måte å nærme meg ungdom på. Gjennom min praksis som barnvernsskurator har Askeland`s problemløsningsmodell vært sentral (Askeland 1994). Når jeg nå skulle arbeide og delta i et arbeid med å videreutvikle en ny arbeidsmetode så jeg at fokuset i møte med den enkelte ungdom måtte flyttes fra en problemdefinering til en mulighetsdefinering. Når jeg nå treffer ungdom og forteller hva jeg jobber med og hva jeg kan tilby, er jeg bare opptatt av hva ungdommen har lyst til å holde på med av fritidsaktivitet, eller hva han/hun drømmer om å kunne holde på med. I dette fokusskifte har jeg opplevd flere ganger at ungdommene lettere forteller til meg om deres ulike problem enn de har gjort til deres kurator. En kurator uttrykte det slik etter et møte med en ungdom; ”du har i løpet av dette møte fått vite mer om hennes problemer enn jeg har gjort med jevnlig samtaler i nesten to år”. Denne erfaringen er ikke enestående. Jeg er kun opptatt av deres ønsker, drømmer, muligheter i forhold til fritidsaktiviteter, og jeg erfarer at dette gir rom for en god relasjon som igjen gir gode muligheter for brukermedvirkning.

1. Klargjøre intensjonene med metoden og stiller sin kompetanse til disposisjon.

Når jeg tar kontakt med ungdom for å tilby FmB, er det med bakgrunn i en henvendelse fra barneverntjenesten hvor de vurderer at FmB vil være et egnet tiltak for den aktuelle ungdom. Jeg gjør da en avtale med den aktuelle ungdommen hvor jeg forteller om hva jeg kan tilby. Vi går gjennom og snakker litt om metodens ulike faser, og jeg forteller litt om hva som finnes av ulike aktiviteter i vår by. Jeg legger vekt på at tiltaket er helt frivillig og at han/hun når som helst i denne prosessen kan trekkes seg ut, hvis de ikke vil mer. Det jeg lover, er å hjelpe dem med å komme i gang i en selvvalgt fritidsaktivitet.

Det er viktig å gi deltakerne ansvar. Min rolle som saksbehandler er å medvirke som er partner, ved at jeg samler inn informasjon om ønskede aktiviteter.

Innen noen aktiviteter finnes bare ett tilbud eks bueskyting og fallskjermhopping, men ofte er det mange klubber som tilbyr lignende aktiviteter. Vi tilbyr derfor deltakeren å undersøke

hvordan aktivitetstilbudet gis i de ulike aktivitetene. På den måten kan vi gi den enkelte deltaker svar på det som er av betydning for å gjøre et egnet valg knyttet til aktivitet. Informasjonen er knyttet til beliggenhet, tilgjengelighet, alder, kjønn, kostnader, aktivitetstidspunkt m.m.

Gjennom samtaler med organisasjonene synliggjøres også deres ressurser og ikke minst deres muligheter for en inkludering av en mulig deltaker. Denne kunnskapen søker vi å formidle til den enkelte deltaker på en slik måte at han/hun har best mulig forutsetninger til å foreta et valg av en ønsket aktivitet.

2. Skape klare og tydelige mål som brukere kan evaluere og kvalitetsutvikle underveis.

I mitt møte med mulig deltaker er jeg tydelig på at om deltakeren ønsker seg en fritidsaktivitet, så vil jeg hjelpe han/hun til å finne frem til en fritidsaktivitet. Dette er hovedmålet, og det er et mål som lett lar seg evaluere, er deltakeren med i en aktivitet eller han/hun ikke med i en aktivitet.

Andre mål kan komme til underveis i prosessen, som for eksempel, mål om at deltakeren følger familiens regler hjemme, regler på skolen, at han/hun gjør lekser, ikke ruser seg osv.. Dette er delmål som kan brukes dersom deltakeren er enig å ha dette som mål. Delmålene har jeg gjerne knyttet opp til små belønninger som f.eks å gå ut å spise pizza. Jeg har også brukt belønning for enkelte barn/ungdom i forhold til hovedmålet. Både hovedmålet om å bli med i en aktivitet, og delmålene er et tema i møter med deltaker. På den måten evalueres til enhver tid målene, samtidig som de kan endres eller tilpasses om deltakers situasjon skulle endre seg.

Når deltaker er kommet godt i gang og opplever seg som et medlem i en aktivitet, bruker jeg å ha et møte med deltaker som markerer avslutningen på en inkluderingsprosess. Den formelle kontakten avsluttes med dette møte, men deltaker gis alltid anledning til å kunne kontakte saksbehandler når som helst senere om han/hun ønsker det.

3. Gi brukeren valgmuligheter under hele prosessen.

For å gi barn og ungdom reelle valgmuligheter må jeg presentere hva de kan forvente seg av meg som saksbehandler. Vi må også synliggjøre hvordan den enkelte kan gis mulighet til å påvirke sin egen inkluderingsprosess, i forhold til trinnene i arbeidsmetoden. Et vedtak basert på metoden FmB utløser også økonomiske ressurser som kan benyttes til innkjøp av for

eksempel utstyr og kurs som trengs for å delta i en valgt aktivitet. Vi legger vekt på å gi den enkelte informasjon om dette. Mange av de barn og ungdom som barnevernet tilbyr et vedtak om FmB kommer fra fattige familier hvor denne kunnskapen er helt avgjørende for å kunne vurdere deltakelse i en fritidsaktivitet.

For å nedtone min rolle som saksbehandler og samtidig løfte deltakerens rolle bruker jeg å si til deltakerne at de blir nå min sjef. Det er min oppgave å skaffe og gi informasjon som gir valgmuligheter. Valget av aktivitet er det den enkelte deltaker som tar ofte i samråd med foresatte. Dette gir muligheter og ansvar til den enkelte deltaker.

4. Ikke utføre arbeid en ikke kan stå ved, ved å henvise til andre eller legge ansvaret utenfor seg selv.

Dette handler om at vi som saksbehandlere må stå inne for det arbeidet vi til enhver tid utfører. Deltakeren skal være trygg for at det jeg som saksbehandler sier, det skjer.

For at dette skal være mulig må jeg som saksbehandler ha rammer å arbeide innenfor som sikrer fleksibilitet for å følge deltakerens valg av aktivitet.

I mye tradisjonelt sosialt arbeid vil en ikke kunne ta beslutninger uten på forhånd å fatte vedtak og konferere leder. Som saksbehandler i FmB er det på forhånd tatt et vedtak som sikrer at jeg har et avtalt beløp jeg fritt kan benytte i inkluderingsprosessen. Av og til må denne grensen overskrides, og bruk av ekstra midler kan raskt bli avklart med koordinator for tjenestetilbudet, gjerne på telefon.

I Kristiansand kommune er vi et team som jobber overfor ulike målgrupper som får tilbud om bruk av FmB som et alternativ til bruk av tradisjonelle støttekontakter. Hele tiden handler det om å tilpasse tjenestetilbudet overfor tjenestemottaker. På denne måten erfarer vi også at ingen inkluderingsprosess er lik.

Avslutning.

Vårt paper synliggjør noen grenser for hva vi som profesjonelle sosialarbeidere kan tilby. Om vi ønsker å arbeide for å bistå enkeltmennesker i deres inkluderingsprosesser er vi avhengig av å utvikle godt samarbeid med medlemmer som utgjør disse nettverkene. Vår mulighet som profesjonelle sosialarbeidere handler om å medvirke til å skape et nettverk. Når FmB gis som et ordinært tjenestetilbud erkjenner vi at dette gis gjennom et vedtak som kan beskrives som

håp eller tro. Det forutsetter at den profesjonelle saksbehandler nært og langsiktig tilbyr et samarbeid hvor drømmer, ønsker og behov kan gis et mulighetsrom for den enkelte.

Mer kunnskap om arbeidsmetoden FmB kan finne dette på www.fritidmedbistand.no hvor metoden er presentert fase for fase.

Summary:

Anders Midsundstad and Rune Øyen
Supported leisure

We intend to use this approach as an alternative to life assistants when the desired aim is inclusion in ordinary leisure organizations. The use of life assistants is a Norwegian arrangement whereby a user is assigned an assistant who normally spends a particular number of hours per week with the user. The starting point for the method is the idea that leisure is the time each individual can use according to their desires and needs. This probably applies to most of us, but there are people that do not have the opportunity to realise their desires and needs without some form of assistance. The method can be divided into the following stages:

1. Invite to an open meeting where information is given.
2. Map out the interests, dreams, desires and experiences.
3. Map the content, routine and structures of relevant organizations.
4. Select an organization.
5. Discuss with those responsible in the organization the possibilities of social inclusion.
6. Draw up a plan for the inclusion where expectations are made clear.
7. Assign someone in the organization as the coordinator. The organization receives payment until the person becomes socially included. Instruction in the method and regular supervision is given.
8. Process evaluation.

More information in english: www.fritidmedbistand.no

Litteratur.

- Andersen, M. L. m.fl. (2000): Empowerment på dansk. Dafolo forlag.
- Askeland, G. A. (1994): Studium og klientarbeid. Same arbeidsprosess? Samlag.
- Askheim, O. P. (2003): Fra normalisering til empowerment. Ideologier og praksis i arbeid med funksjonshemmede. Gyldendal akademiske.
- Breton, M. (1994): On the meaning of Empowerment and Empowerment-oriented Social Work Practice. *Social Work with Groups*. VOL 17 (3). Fall.
- Kristiansen, K., Söder, M. og Tøssebro, J. (1999): Social integration in a welfare state. Research from Norway and Sweden. I R. J. Flynn og R.A. Lemay (red): *A Quarter-Century of Normalization and Social Role Valorization: Evolution and Impact*. University of Ottawa Press.
- Lee, J. A. B. (1996): The empowerment approach to social work practice. Turner, Francis J. (red): *Social Work Treatment. Interlocking theoretical approaches* (4th ed). London. Free press.
- Midtsundstad, A (1998): Men hvordan er fritiden ? *Embla* nr. 9.
- Midtsundstad, A (2005): Tillit, mestring og selvforståelse. En oppgave med fokus på inkluderingsprosesser slik de møtes i arbeidet med metoden Fritid med bistand. Mastergradsoppgave i sosialt arbeid. NTNU.
- Midtsundstad, og Øyen (2005): Mestring - et element for opplevd inkludering. Erfaringer fra barneverntjenesten knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand. Paper presentert på FORSA seminaret 2005, Kristiansand.
- Nirje, B. (2003): Normaliseringsprincippet. Studentlitteratur.
- NOU 1998:18 Der er bruk for alle. Styrking av folkehelsearbeidet i kommunene.
- NOU 1999:34 Nytt millenium – nytt arbeidsliv? Trygghet og verdiskaping i et fleksibelt arbeidsliv.
- NOU 2001:22 Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer.
- Rappaport, J. (1985): The Power of empowerment language. *Soc Policy* 16.
- Soldal, K. A. (2003): Støttekontakter. Soveputer eller ressurser i velferdsstaten? Fagbokforlaget.
- Wolfenberger, W. (1999): A contribution to the history of Normalization, with primary emphasis on the establishment of Normalization in North America between 1967 – 1975.

Flynn R. J. og Lemay R. A. (red): A Quarter-Century of Normalization and social Role
Valorization: Evolution and Impact. University of Ottawa Press.